

Ensliges livserfaringer

- med utfordringer til den kirkelige utdanning

Ensliges livserfaringer ble satt på dagsorden 27.09.99 på et bredt anlagt seminar i Stavanger. Karen Sidsel Solberg, institusjonsprest ved Modum Bad, har arbeidet med dette temaet i flere år og det munner i disse dager ut i rapporten: "Ensliges livserfaringer - en utfordring til Kirken."

Et av bidragene var foredraget med tittelen: "Ensliges livserfaringer - med utfordring til den kirkelige utdanning." Av Kari Karsrud Korslien, diakon og for tiden høgskolelærer ved Diakonhjemmets høgskolesenter.

Neste nummer av Tidsskrift for sjelesorg blir et temanummer som fokuserer på ensliges livserfaring.

"Vår utfordring er på mange nivå- men hvis vi tar utfordringen må vi gjøre noe med de holdninger vi har oppe i hodet om hva dette dreier seg om. Enslige - stadig fler lever enslig, ja, og livserfaring, er det verdier vi setter av tid til og søker et språk for?, sier Kari K. Korslien som en respons på seminaret.

AV KARI KARSRUD
KORSLIEN

Er ensliges livserfaringer en utfordring til kirkelig utdanning?

Svaret kan sikkert variere. Kirkelig utdanning det være seg ved Det teologisk fakultet, Menighetsfakultetet, Diakonhjemmets høgskolesenter, andre diakonale utdanningsinstitusjoner, Misjonshøgskolen, kristendomsfag spredt over det ganske land, etter- og videreutdanningskurs iverksatt av Bispedømme, Kirkerådet eller andre - ensliges livserfaring kan være berørt på forskjellig vis gjennom ulike faglige tilnærming-er.

Dette foredraget er ingen

dokumentasjon av de rådende forhold rett og slett fordi jeg ikke har en slik oversikt.

Dette er heller en undring der jeg ønsker å peke på utfordringer ensliges livserfaringer kan representere inn i den kirkelige utdanning. Jeg vil bruke diakonal praksis som utgangspunkt. Enslige er her definert som i rapporten "Ensliges livserfaringer - en utfordring i kirken" sitat s. 3. "Slik vi definerer enslige i denne rapporten dreier det seg om voksne mennesker som ikke lever sammen i parforhold. Det betyr at gruppen også innbefatter enslige som bor sammen med søsken eller gamle foreldre. Den innbefatter også enslige forsørgere og dem som tidligere har vært

gift og blitt alene ved skilsmisse eller ektefelles død."

I foredraget vil livserfaringer ikke bli definert spesielt men omtales generelt.

1. Kall en spade for en spade

Det første jeg vil fokusere på er hvordan ensliges livserfaringer reduseres til problem knyttet til det å leve enslig. I undervisning og utdanning kan en møte det å leve enslig som delforklaring i sammen- satte årsaks- virkningssammen- henger. Her er det å leve enslig knyttet til ensomhet, isolasjon, mangel på helse og endog kriminalitet. Ensliges livserfaringer er redusert til et problem der hovedtemaet i virkeligheten er manglende

nettverk og manglende boevne.

Som i dette eksempelet: For en tid siden var jeg på et foredrag om aktuelle utfordringer for diakoni, helse og sosialpolitikk. Der ble unge i alderen 19-29 år trukket fram. De som ikke hadde fullført skolen, som ikke fikk seg jobb og som heller ikke hadde noen "å bo stabilt sammen med" var i en risikogruppe.

Det "å bo stabilt sammen med noen" ble det presisert, det var ikke det å bo alene som i seg selv som utgjorde risikoen. Det var mennesker som hadde dårlig nettverk og dårlig boevne man i denne sammenhengen snakket om.

Den første utfordring i

utdanning og undervisning ligger derfor i det "å kalle en spade for en spade".

Ensliges livserfaringer er ikke det samme som isolasjon, ensomhet og annet. Ensliges livserfaringer kan her komme inn i bildet, men de er ikke tatt opp som et selvstendig tema.

Å kalle noe ved sitt rette navn er vesentlig. Tema der ensliges livserfaringer representerer en verdi, noe positivt savnes. Slik det erfaringsvis tas opp er ensliges livserfaringer forbundet med noe som skal bøtes på- endres slik at risikoen min- ker. Ensliges livserfaringer er kombinert med problem- tenkning.

2. Målgrupper

Det andre jeg vil fokusere på er tanken om målgrupper i menighet og de utfordringer dette gir i møtet med enslige. Spørsmålet om målgrupper er også knyttet til den tidlige- re nevnte risikoforståelsen illustrert ved hovedtemaer som isolasjon, ensomhet og manglende nettverk. Diako- nien skal nå de marginaliser- te, og tradisjonelt gis opp- merkksomhet blant annet gjennom fellesskapsbyggende arbeid.

Her er man enten i mål- gruppen for spesifikke tiltak eller man er på ressursiden i det å utøve diakoni.

De enslige kan på denne måten enten ved å represen- tere et risikoområde eller som mulig hjelp som frivillig på en og samme tid bli et marked og ei mark for dia- koni.

Jeg vil knytte et eksempel til dette.

En enslig kvinne- frivillig i N.N. menighet - en primus motor i alt, satt en gang i en samtale med diakonen om

møtesteder i menigheten. "Kari", sa hun, " kunne vi ikke ha et sted der vi kunne komme som vi er, sitte ned uten å gjøre noe, men være der, få litt på fyll, for så å gå ut i verden igjen?"

I dette spørsmålet lå det et ønske om å få hvile fra gjer- ningene/ handlingen og et ønske om at samhandlingen ikke behøvde å være så omfattende.

Kunne man i en avslappet atmosfære avgrenset i tid, oppleve fellesskap uten selv å være drivkraften i dette og kunne handlingen være å dele et fellesskap som gav noe å leve på inn i hverda- gen?

Kriterier for møtesteder av denne karakter kan deles inn i:

- a) *å være uten forutsetning om å yte*
- b) *å ha uten forutsetning om å gi*
- c) *å delta uten forutsetning om å dele.*

Kravene til den enkelte blir

i et slikt forum lave, fordi hensikten er å gi ROM for hvile og kraft. Kvinnens ønske oppstår fordi ballan- sen mellom hvile og ytelse er ødelagt. Kravet til den frivil- lige fører til frivillighetens fall, og ønsket i eksempelet er et ønske om korrektiv til en slik krevende praksis.

I faget diakonalt arbeid er arbeid med frivillige under- visningstema. Målet om at menigheten skal være en dia- konal menighet forutsetter frivillig innsats for å kunne virkeliggjøres.

Hva slags tanker har vi om menigheten som fellesskap? Hvordan preger dette arbei- det med å lage møtesteder i menigheten?

Frivillige burde kanskje være et fremmedord i kirke- lig sammenheng, vi utgjør jo menigheten enten vi bidrar til frivillig innsats eller ikke dypest sett. Men likevel får det syn vi har på frivillighet konsekvenser i forhold til hvordan vi oppfører oss

overfor hverandre og hvilke forventninger har vi til hver- andre.

Utfordringen til utdan- ningsinstitusjonene er derfor å gi en undervisning som fremmer forståelsen for betydningen av mangfoldet i møtesteder. Blant annet for- ståelsen for møtesteder der en person ER, mer enn det vedkommende KAN, SKAL, YTER og GIR. Noen ganger er det all right å bli etter- spurt på det man KAN, SKAL, YTER og GIR- men når det er en forutsetning for å bli tatt i mot som den man ER- da er ikke dette lenger all right!

Utfordringen er også: hva slags forhåndsoppfatning har vi av enslige? Hvordan bear- beides vår forståelse gjen- nom utdanning og undervis- ning?

3. Medmenneske- "den Andre"

Filosofen Emanuel Levinas født i 1906 i Kovno i Litauen

av jødiske foreldre har skrevet mye om møte med "Den Andres Ansikt". Det ligger ikke til mitt fag å kunne utlegge Levinas, men jeg har hentet inspirasjon til diakonien fra Levinas sin tenkning om det som er anderledes hos "den Andre". Likeledes gir dette inspirasjon til vårt tema om ensliges livserfaring som utfordring til den kirkelige utdanning.

"Den Andres" anderledeshet er det som jeg ikke kan identifisere meg med ut fra min erfaring. Det jeg ikke kjenner fullt ut hos min neste gjør "den Andre" anderledes for meg. "Den Andres Ansikt" er det ved "den Andre" som ikke kan reduseres til objekt gjennom gjennkjennelse. Anderledesheten - det ukjente og det fremmede finnes selv i de nærmeste relasjoner. Når "den Andre" med blikk og tale henvender seg til meg stilles jeg til ansvar for "den Andre". I samtalen er det den Andre som er min læremester.

Bare gjennom samtale som åpner for denne anderledeshet som "den Andre" er og representerer, vil "den Andre" forbli subjekt - ikke redusert til objekt gjennom det jeg tror ligger i "den Andres" fremmedhet.

Dette får konsekvenser for min diakonale tenkning til:

1) *min neste må kunne si; du er min neste. Jeg kan ikke alene bestemme meg for å være min nestes neste.*

2) *min neste kjenner jeg ikke fullt ut, og det gjør at jeg stadig ønsker å se Den Andres Ansikt for å være underveis i noe og med noe jeg ikke kjenner fullt ut.*

Menneskesynet blir hos Levinas knyttet til det å være i møte med den Andre. Den Andre som er anderledes fra meg, men som søker fellesskap innenfor noe kjent og ukjent og som oppfordrer meg til å stille meg til rådighet for dette møte med den Andre. Ikke som del av min egen frelse, men fordi den Andre representerer noe av den hellighet jeg setter mitt liv i sammenheng med.

Dermed kan jeg ikke redusere den Andre til et middel for å realisere Guds-, menighetens-, eller min Gudsåpenbarte ide, for mennesket er intet middel - det er en del av skaperverket like Gudvillet som meg selv. I det ligger at å møte "den

Andre" er å møte ham som et handlende subjekt som er forskjellig fra meg, og som jeg kun i respekt og dialog kan være diakonal overfor.

Det sies om Levinas at han gjør etikken til det sentrale i filosofien. Hvor stor oppmerksomhet vies disse tanker i den kirkelige utdanning? Hvor mye reflekterer vi over begreper som barmhjertighet, kjærlighet og fellesskap? Levinas gir oss ingen oppskrift på hvordan vi kan håndtere konkrete situasjoner. Han hjelper oss til å få øye på "den Andre".

Ensliges livserfaringer rommer denne anderledesheten. Enslige, de unge de godt voksne, de eldre - det er ingen ensartet gruppe vi snakker om. Like lite ensartet som folk ellers i menighetene.

4. Livserfaring

Samtalen, dialogen og spørsmålene må avløse de faste mytene knyttet til det å leve enslig. Livserfaring må oppvurderes i menighetene og utdanningen må arbei-

de med verdier og holdninger knyttet til dette.

Det store "tidstrollet" må tas fram i sola slik at det slår sprekker og menneskemøtene må få tid og rom. Helhetstenkningen i diakonien burde med utgangspunkt i "det hele mennesket" ivareta en integrering av arbeid og hvile. En manglende integrering får konsekvenser. En kan se på framveksten av retreatbevegelsen som en slik konsekvens. Fristedet du søker for å få påfyll må søkes separat.

I globaliseringens tidsalder er verdier som fellesskap, tid og skille mellom arbeid og hvile truet. Hvor mange av disse verdiene er flyttet inn i kirken og videre inn i utdanningsinstitusjonene?

Behovet for et knapt, men fleksibelt arbeidsmarked fungerer slik at den ens-

lige skolerte er ønsket på arbeidsmarkedet. Enslige har fordeler. Uten barn og partner er de lettere å flytte på. De er lettere å stille krav til i form av økt innsats. Og arbeidsmarkedet fungerer slik at innsats til en viss grad også kan garantere for en viss stabilitet, så lenge arbeidsgiveren har bruk for deg. Tiden blir arbeidsgiverens eiendom og den enslige blir også her redusert til virkemiddel og en ressurs for produktet arbeidsgiveren dyrker.

Hva slags side velger kirken og de kristne i denne verdikampen? Har utdanningsinstitusjonene et bevisst forhold til de valg som gjøres?

Når jeg hører om menigheter der det er en gjennomtenkt plan for hvordan den tar vare på mennesker som har lagt ned mye arbeid i menigheten, blir jeg glad. Dette skulle være en selvfølge. Men av Bibelens skikkelser er Marta fortsatt et forbilde på topp fram for Maria stikk i strid med mesterens ord. Mariarollen erfarer vi dessverre ofte at vi må ta hånd om selv.

Så jeg spør meg: Arbeidsgiveren - Den Norske Kirke eller hvem det nå enn er: Har den vært på kurs hos næringslivet og lært om produktivitet? Vi har sett hvordan dette har nedfelt seg i rapporter om arbeidstid, virksomhetsplaner og handlingsplaner. Det er fortsatt den Aktive menighet som har status og Tiltak som etterspørres i såvel årsmeldinger som ved bispevisitaser.

I Sagene menighet der 80% bor alene, alene her definert som i rapporten, er kravet til dåpsopplæringsplaner, etterspørsel av tilbud for mødre, barn og par like sterkt som i en menighet der 50% bor stabilt sammen med noen. En ganske så stor provokasjon når menighetens utfordringer på fellesskap knyttes til unge voksne, flest aleneboende studenter, enker, enslige kvinner og enslige menn. Likevel opplever en et visst ubehag når dåpsopplæringsplanen er satt ned til et minimum og forventningene er store fra overordnede.

Fra utdanningsinstitusjonenes side kunne man ønske seg en større bevissthet på å lære kandidatene å takle slike krav.

1) *Det være seg å avvise kravet til slike planer*

2) Dyktiggjøring i å beskrive prosesser som aktiv handling

3) Gi respons på hva slags planarbeid som vektlegges og hvilke verdier som ligger til grunn for det planarbeidet som prioriteres.

Til dette ligger et klart standpunkt for en lokal profil for den virksomhet som settes i verk.

Som vi ser her er det ikke bare den enslige som står i faresonen for å bli behandlet som ressurs i menighetens frivillige arbeid. Også lokalmenigheten selv kan bli en ressurs i forhold til Kirken sentralt, og begge kan lett bli et virkemiddel redusert fra subjekt til objekt - fra deltaker til tilskuer. Hva slags legitimitet gir vi til et slikt perspektivet gjennom utdanningen?

5. Språk

Har vi et språk til å spørre etter folks livserfaringer og har vi evne til å trekke dette inn i kirkevirkeligheten?

Må vi ikke nettopp skaffe oss erfaring i å la "den Andre" være vår læremester?

Som kirkelige medarbeidere kan vi oppleve at spørsmål om tiden og vurdering av innholdet i samtalen gjør oss rastløse og hastige.

Vi oppfatter raskt og vi misoppfatter, vi siler hva som er viktig og menneskemøtet amputeres.. Ingen god læresituasjon, spør du meg. Kanskje må vi ha et oppgjør med vår egen kultur som prioriterer å gi svar framfor å spørre, og vår kultur som tross nåden er fiksert på handling? Et slikt oppgjør kan ta form ved å stille krav til handlingen og ved å oppvurdere medmenneskets hverdags-historier.

" Du har vel ikke tid til dette, du." er den tristeste kommentar jeg kan få i min virksomhet. Har vi tid? Er en hverdags-historie nok til å fange vår oppmerksomhet? Er vi undrende og setter vi av tid til historien bak historien?.

I en rekke ALFA- grupper og trosfortellingsgrupper i menigheter har folk funnet et forum der de opplever dybde i samværet.

" Der kan jeg være den jeg er," har folk sagt. Om du er enslig eller gift er av underordnet karakter. Det er din erfaring som fanger oppmerksomheten.

I Sagene menighet i Oslo har vi i flere

år latt oss inspirere av det som kalles erindringsarbeid. Gamle og nye hverdagsminner danner grunnlaget for fellesskapet. Det er opp til den enkelte hvor mye en legger i potten. Minnene får fram deler av livet som ikke får plass i det øvrige menighetslivet. En nærmer seg noe egentlig og blir kjent på en ny måte. Menigheten blir ikke en klubb med sære emner for spesielt interesserte, men gjennom minnene så knyttes nye bånd og vennskap får mulighet til å utvikle seg på en ny måte. Meningsfylde preger samvær. Som lederen for Norsk Erindringscenter Liv Hulteng sier: "Erindring er en naturlig aktivitet."

Vennskap ; å legge til rette for vennskap i menigheten - hva lærer en om det ved utdanningsinstitusjonene?

Naturlig aktivitet der hver og en er deltaker mer enn tilskuer- der en frivillig trer inn i deltakerrollen fordi dette er naturlig. Hva kan vi lære om dette?

Uten samtalen, dialogen og spørsmålene med tid og opplevelse av å bli møtt kan en glemme at livserfaringer deles. Dette må en lære noe om, ta konsekvensen av og forankre i de som BOR i menigheten. Til utdanningen hører det å forstå sin egen rolle i dette.

Men den livserfaring vi refererer til i undervisning og utdanning - er den ikke ofte hentet fra den gifte, den med barn og barnebarn?

Det først å si til dette er at utfordringen uansett hvor den er hentet fra, ligger i det å tale sant om den. Det andre er at når vi skriver eller taler om fellesskap; etterspør vi da de ensliges livserfaringer?

Det er etter hvert blitt en del oppmerksomhet rettet mot ekteskap og samliv. Det er interessant å se at fellesskapsverdiene i menighetsfellesskapet ofte henter sine idealer i fra et ekteskap der man deler dypt, forstår og kommuniserer verbalt.

Hva med den evne som har med å bære med seg erfaring? Samtaler som ikke har noe språk , den indre dialog og taushet. Kanskje dette kan kalles den essensielle ensomheten. Hva kan vi nyansere i språket for å fortelle en sann historie om savn og sorg, glede og mening? Og hva kan ikke settes på begrep? Dette er emner som burde tas opp i den kirkelige utdanning.

6. Konklusjon

I kirkelig utdanning bør en oppvurdere ensliges livserfaring. Et levende fellesskap må forholde seg til ulik livserfaring og gi denne legitimitet. Den som arbeider i en menighet må gå veien om dialog, samtale, spørsmål og fram for alt sette av tid til dette for at menigheten skal kunne være et sted der man hører til. Vennskap krever tid og omsorg. Synet på medmennesket som skapt i Guds bilde må få praktisk konsekvens i form av fellesskap som skaper tilhørighet og respekt.

Jeg vil avslutte med et dikt av Stein Mehren fra diktsamlingen Corona. I dette diktet "Nærhet" sier han noe om dette at tjenesten ligger i det "å være der en liten stund i tiden".

*Jeg kan bære din sorg
et stykke på veien
og åpne min glede i din
Men jeg kan ikke leve ditt liv
eller dø din død*

*Vi kan bytte blikk
og kjærtegn, Veksle ord
og krefter mellom oss
Men du er ikke meg
Og jeg er ikke deg*

*Derfor kan vi finne frem
til hverandre, for å være
oss selv hos hverandre
en liten stund i tiden*

Litteratur:

Zygmunt Bauman: Globaliseringen og dens menneskelige konsekvenser.

Vidarforlaget A/S-98

Emmanuel Levinas: Underveis mot den annen. V/ Asbjørn Aarnes. Vidarforlaget A/S-98

Red. Asbjørn Aarnes: I sporet av det uendelige. Aschehoug -95

Nina Karin Monsen: Velferd uten ansikt. Universitetsforlaget -98

Stein Mehren: Corona. Aschehoug- 86